

891.714

8-68

1182

1183

1184

1185

1186

ԹԻՖԼԻՉԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԻԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

№ 14.

A 4495.

Միստր Քարա

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

Մ Ա Ց Ի Ս Ե Ա Ն Տ Օ Ն Ը

Փ Ի Ն Լ Ե Ա Ն Դ Ի Ա Յ Ո Ւ Մ

Վ Է Պ Ի Կ Ն ԵՐ Մ Ա Ն Ր Ե Ր Ե Ի Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ռ Ո Ւ Ս Ե Ր Է Ն Ի Ց

2004

Թ Ի Փ Լ Ի Ս

Տ Պ Ա Ր Ա Ն Մ Ո Վ Ս. Վ Ա Ր Գ Ա Ն Ե Ա Ն Ց Ե Ի Ը Ն Կ.

1882

ԹԻՖԼԻՉԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԲԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

891.715

№ 14.

8-68

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՓԻՆԼԵԱՆԴԱՅՈՒՄ

ՎԵՊԻԿՆԵՐ ՄԱՆՐ ԵՐԵՒԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

507
6484
R

ԹԱՐԳՄԱ ՆՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԵՐԵՆԻՑ

ԹԻՓԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ ՄՈՎՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆՑ ԵՒ ԸՆԿ.

1882

1123

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

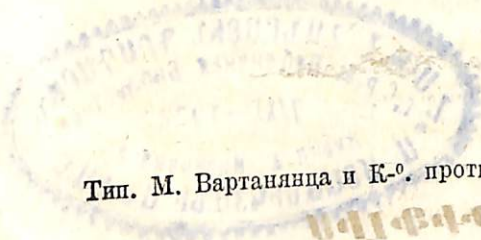
№ 3

ՏՐԱԿՏ ԲԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

Дозволено Цензурою, 21 Апрель 1882 г. Тифлисъ.

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

Тип. М. Вартамянца и К°. противъ Троицкой церкви.

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

1882

1001

... անկախ ... հասարակ ... քաղաքում ...

Ծ Ն Ն Դ Ե Ա Ն

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

... քաղաքում ... 1. ... Զրկալ ոչ մի անկիւն Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներում, ուր այնպէս ուրախութեամբ տօնում լինէին Քրիստոսի ծնունդը, ինչպէս փոքրիկ Կինգսլէյ անուանով քաղաքումը, որ յայտնի է իւր գործարաններով։

Ծննդեան նախընթաց օրը ամենքը դադարեցան իրանց գործերից. քաղաքում բոլոր խանութները եւ գործարանները փակուեցան եւ եթէ մէկը կամենար այդ ժամանակ մի բան գնելու, անշուշտ դատարկ ձեռքերով կը վերադառնար տուն։

Իսկ տների մէջ չէր այնպէս հանդարտ, ինչպէս փողոցներում։ Ամեն խոհանոցներում

անհազին պաշարներ էր դիզուած և ամեն խոհարար զբաղուած էր երեկոյեան սեղանի համար զանազան կերակուրների պատրաստելով: Տներում հիւրասենեակների վարագոյրները վայր էին թողած և երեկոյեան թէյն պատրաստուած սեղանի վերայ:

Թէ խեղճը և թէ հարուստը, ամենքը իրանց կարողութեան համեմատ պատրաստվում էին տօնելու այն մեծ տօնը:

Բայց քաղաքի ծայրում գտնուած մի տանը ոչինչ պատրաստութիւն չէր երևում. ոչ մի ձայն չէր լսվում եւ խոհանոցում կրակ չը կար. խորին լռութիւն էր տիրում այնտեղ: Միայն երկրորդ յարկի պատուհանից մի խաւար ճրագի լոյս էր նշմարվում. իսկ ներքին յարկումը բոլորովին մութն էր: Տան շուրջը մի փոքրիկ պարտէզ կար ձիւնով ծածկուած. լուսինը լուսաւորում էր պարտէզը, ուր կանգնած էին երկու մարդիկ:

— Ինչ գեղեցիկ գիշեր է, ասաց մէկը, որ հագած ունէր տաք վերարկու եւ ձեռնոցներ:

— Շատ լաւն է, պատասխանեց կանացի ձայնը. միայն շատ ցուրտ է:

Սրդարեւ շատ լաւ գիշեր էր: Երկինքը պարզ էր եւ փայլում աստղերով. ձիւնը խըշխուում էր ոտքերի տակը, եղեամբ փայլում

ծառերի վերայ: Բայց կինը մըտում էր և այդ պատճառով բնութեան գեղեցկութիւնը նրան չէր գրաւում: Նա շատ թեթեւ էր հազնուած և դուրս էր եկել այն պարոնին ճանապարհ դնելու, մտածելով այժմ քարածուխի թանգութեան մասին, որ գործ են ածում Ամերիկայում փայտի փոխանակ. և նորա մասին, որ տանը բոլոր պաշարները համարեա թէ հատել են և չէ իմանում, թէ ինչպէս պիտի կառավարէ իւր հիւանդ ամուսնուն և երեք որդուն:

— Մնաք բարով, տիկին, ասաց բժիշկը, գնացէք տուն, չը մըտիք: Ամուսնուդ շատ դեղեր հարկաւոր չեն. ամեն օր մի մի կտոր խորոված միս և մէկ բաժակ լաւ գինի և նա շուտով կ'առողջանայ. մնաք բարով:

Բժիշկը մտաւ կառքը: Կառապանը խփեց ձիաներին. կառքը շուտով անհետացաւ եւ դարձեալ խորին լռութիւնը տիրեց փողոցում: Կինը փակեց դռները և պարտիզով վերադարձաւ տուն:

Անցեալ տարի այս ժամանակ, մտածում էր կինը, աւելի բաղդաւոր էինք. սենեակներս տաք էր, որդիքս իրանց հօր հետ խաղում և ես սեղան էի պատրաստում նրանց համար: Տունը լուսաւորուած էր մոմերով և վարագուրի յե-

տւեից դրուած էր Ծննդեան տօնի պատի ^{*}) բերած գեղեցիկ ընծաներով զարդարուած սեղանը: Որքան նեղացնում էին զաւակներս Հօրը, յիշում էր կինը, որ նա շուտով բաց անէ այն վարագոյրը և բաժանէ պատի բերած ընծաները: Բայց այժմ ոչինչ չը կայ տանը և երեխաները զուրկ են ընծաներից և քաղցրաւենիներից: Հայրը վեց ամիս է, որ հիւանդ պառկած է: Նա այլ ևս դասեր չէ կարողանում տալ. տանը փող չը կար: Տան մէջ եղած բոլոր թանգազին բաները ծախուած էին, աղախինն արձակուած և թէ տան, և թէ հիւանդի հոգսերը մնացել էին կնոջ վրայ:

Այս մտածմունքներով նա մտաւ տուն, որտեղ մութը հիւրասենեակում նստած էին երեխայքը:

— Այստեղ էք, զաւակներս, Հարցրեց նա:

— Այո՛ մայրիկ, պատասխանեցին երեքը միասին:

— Այստեղ մի՞թէ չէք մըտում:

^{*}) Ամերիկայում պատմում են երեխաներին, որ պարգեւներն ու քաղցրաւենիքը բերում է Ծննդեան տօնի պատի: Նա իբր ծածուկ տնէ տուն ման է գալիս եւ իւր հետ բերած ընծաները դարսում առանձին սեղանի վերայ վարագուրի յետեւից, իւր ժամանակին հայրը միայն կարող է յետ քաշել այդ վարագոյրը եւ բաժանել ընծաները երեխաներին:

— Յուրտ է փոքր ինչ. բայց մենք երեքս միասին նստել ենք Հայրիկի մեծ բազկաթոռի վրայ և կատուն նստեցրել մեր գոգում: Սա այնպէս լաւ տաքացնում է մեզ, որ կարծես թէ փոքրիկ վառարան լինի:

— Այդպէս նստած մնացէք մինչև գնամ և ձեր Հօրը նայեմ, յետոյ կը գամ ձեզ մի լաւ բան կը պատմեմ:

Երեւի մենք այս տարի տօնածառ չենք ունենալու, կամենում էր Հարցնել փոքրիկ ծորժը, բայց քոյրը չը թողեց, ասելով՝ լռիք, չես տեսնում, որ մայրիկը շատ նեղացած է: Հայրիկին Հարկաւոր է լաւ գինի և խորոված միս, բայց մենք փող չունինք: Այժմ չի կարելի մտածել քաղցրաւենիների և պարգեւների վրայ՝ որովհետեւ շատ թանգ են:

Ծորժը ոչինչ չը պատասխանեց քրոջը և մի քանի րոպէ մտածելուց յետոյ կրկին Հարցրեց:

— Իսկ Հնդկահաւի վրայ կարելի է մտածել:

— Ոչ, ո՛չ, սիրելի: Ինչպէս յա մտարմի չը
— Իսկ խաղալիքների վրայ, կրկին Հարցրեց նա յուսահատական ձայնով:

— Ոչ, չի կարելի, պատասխանեց քոյրը:

— Ուրեմն մեր Ծննդեան պատի ամենևին փող չունի, խօսեց ինքն իրան երեխան:

— Ոչ, նա փող շատ ունի, բայց միայն խե-

լօք երեխանց համար: ժորժը այսօր իրան խելօք չէ պահում, պատասխանեց Կարրին:

Այս անգամ ժորժը բոլորովին լուեց և մի քանի վայրկեան սենեակումը կատուի մոմուալուց աւելի ոչինչ չէր լսվում: ժորժը դեռ չէր յուսահատվում, այլ յուսով էր, որ պարգևները կարող են գալ:

— Դու նրան տեսել ես արդե՞ք, կամաց հարցրեց նա իւր մեծ եղբայր Վիլլին:

— Ո՛ւմը:

— Ծննդեան տօնի պապին: Անցեալ տարի ես սպասում էի նրան, բայց քունս տարաւ և երբ որ զարթեցայ, տեսայ որ ինձ համար մի զեղեցիկ խաղալիք էր բերել ու դրել անկողնիս վրայ: Բայց խաղալիքս արդէն կտրուած է այժմ:

— Դու այնպիսի շատախօսն ես, որ բան հարցնելիս չես սպասում պատասխանին. լսիր, անհա պատմեմ քեզ, ես նրան տեսել եմ, բայց ոչ կենդանի, այլ պատկերը:

— Ի՞նչ տեսակ է, հետաքրքրութեամբ հարցրեց ժորժը:

— Նա շատ ծեր է, այնպէս հարիւր տարեկանից աւելի կը լինի, սպիտակ երկայն մօրուքով:

— Ինչպէս մեր աղբի մշակ Դիկը՞, ես շատ սիրում եմ նրան, ասաց ժորժը:

— Սիրելիս, դու անդադար խանգարումես ինձ. չես թողնում որ վերջացնեմ:

— Բայց, յետո՛յ, շարունակիր:

— Այն, որ պապը քո Դիկի նման չէ:

— Ո՛ւմ նման է:

Վիլլին մտածմունքի մէջ ընկաւ:

— Դիտես ժորժ, նա ոչ ոքի նման չէ. նա ձիւնով ծածկած երկար վերարկու ունի, նրա մոխրագոյն և բարի աչքերը ուրախ փայտով կարծես ասում են «զաւակներս նայեցէք ինչե՞ր եմ բերել ձեզ համար. շնորհակալ կը մնաք»:

— Յետո՛յ, յետո՛յ, անհամբերութեամբ հարցրեց ժորժը:

— Շատ բաներ ունի նա վերարկուի տակը, զանազան խաղալիքներ, տիկիւններ և շաքարեղեններ:

— Նա փայտեայ ձի ևս ունի:

— Այո՞, ունի:

— Թրեր էլ:

— Թուր էլ ունի, հրացաններ էլ... մէկ խօսքով ամեն բան:

Ժորժը սկսեց մտածել: Ծննդեան տօնի պապը նորա երեւակայութեան մէջ կենդանի պատկեր ստացաւ և այնպէս յափշտակուեց նրանով, որ հնդկահաւն էլ մոռացաւ և բոլորը: Երբ ժամացոյցը խփեց 8, մայրը դեռ չէր

երևում: Մեծ քոյր Կարրին ժորժի երեսը լուաց, շորերը հանեց և քնեցրեց: Ժորժը քրոջը չընդդիմացաւ, այլ իսկոյն խօսքը կատարեց և քնեց, պապի վրայ մտածելով: Շատ երազներ տեսաւ նա այն գիշեր: Նրանից յետոյ պառկեց Վիլլին: Բայց նա երկար ժամանակ չը կարողացաւ հանգստանալ, այլ մտածում էր, թէ «ինչո՞ւ պապը մեզ մոռացաւ. ամենքի տանը տօն է և ուրախութիւն, բայց, մեզ համար ոչինչ. գոնեա պապը եթէ մեզ համար ոչինչ չը բերեց, հայրիկի համար լաւ գինի բերեր և խորոված միս. բժիշկն ասաց որ առանց գինու և մսի հայրիկը ուշ կը լաւանայ:

2.

Միւս առաւօտ, լուսադէմին, Վիլլին վերկացաւ, հագնուեց: Նա գիտէր, որ այդ ժամանակ կաթը ծախող կանայք անցուղարձ են անում: Իջաւ ներքին յարկը, հիւրասենեակի միջով անցաւ դէպի պարտէզը, սպասելու պարտիզի դրան մօտ իւր ծանօթ կաթ ծախող կնոջ: Նա չը սխալուեց և շատ ժամանակ չ'անցաւ, որ նոցա ծանօթ կաթ ծախող Լուիզան երևաց:

— Վիլլի, դ՛ու ես, ասաց Լուիզան, հայրիկդ ի՛նչպէս է:

— Շնորհակալ եմ, Լուիզա: Նա դեռ քնած է, և մայրիկն էլ: Խեղճ մայրիկս շատ է չարչարվում. բոլոր տան հոգսը նա է քաշում. ոչ ես և ոչ իմ քոյրը չենք կարողանում օգնել նրան:

— Այո՛, ուղիղ ես ասում: Բայց ի՛նչ կասէր նա քեզ, եթէ տեսնէր այստեղ առանց տաք հազուստի:

— Նա չը գիտէ, որ ես այստեղ եմ և չը պէտք է նա այդ իմանայ: Ես ձեզ էի սպասում. մի խնդիր ունիմ ձեզ մօտ: Եթէ կարող էք, այս նամակը փոստը տարէք. շատ հարկաւոր նամակ է:

— Շատ լաւ սիրելիս, միայն մէկ պայմանով, որ մէկ բաժակ կաթը, որ այժմ կը տամ քեզ, իսկոյն խմես: Լուիզան շուտով հանեց թիթեղեայ ամանը, ածեց մէջը կաթը և տուեց Վիլլիին: Վիլլին կարմրեց. մի ինչ որ ուզում էր ասել, բայց չէր համարձակվում և ամանը նորա ձեռքից առնելով, համարձակ ասաց՝

— Լուիզա՛, թոյլ տուէք ինձ այդ կաթը տանելու ժորժին, իբրև Ծննդեան տօնի ընծայ: Նա կաթը շատ է սիրում:

— Դու խմիր, խմիր, իսկ նոցա համար էլ

ես ուրիշ կը տամ, խօսքը կտրեց Լուիզան: Գու մըսել էս, պէտք է տաքանաս: Այս մեծ ամանով կաթը տա՛ր ձեր տուն. բաւական է ժորժին էլ, Կարրիին և հօրդ ու մօրդ էլ. միայն զգուշացիր ճանապարհին չը վայր գցես և չը թափես կաթը: Իսկ նամակիդ համար անհոգ կացիր, կը հասցնեմ տեղը:

3.

Երկու ժամից յետոյ այս փոքրիկ տանը արդէն պատրաստուած էր խոհանոցում թէյն սեղանի վրայ: Թէյամանը դրուած էր հացի կտորների և եփած գետնախնձորի մէջ: Կարրին այս բոլորը կարգի գցեց, սեղանի շուրջը աթոռներ դարսեց և նշան տուեց երեխաների հաւաքուելու համար: Այդ միջոցին երեխաները սովորաբար խաղում էին պարտիզումը: Կանչելու ձայնի վրայ ներս մտաւ խոհանոցը միայն ժորժը առանց Վիլլիի: Նա չը գիտէր, թէ ուր է իւր մեծ եղբայրը: Ժորժը մի ինչ որ սկսեց պատմել Կարրիին, բայց նա չէր լսում, այլ մտածում էր Վիլլիի ուշանալու մասին: Ո՛ւր կը լինի նա, մտածում էր աղջիկը: Մայրը շուտով կը գայ և կը նեղանայ, որ նա այստեղ չէ: Նա երբէք առանց հարցնելու չէ հեռա-

ցել, իսկ այժմ յանկարծ անհետացել է: Բայց Վիլլին շուտով վերադարձաւ: Նորա քիթը կարմրել էր, ձեռքերը կապտել և աչքերից ցրտիցը արտասոււք էր գնում:— Ես պարտիզի դրան մօտ էի, պատասխանեց Վիլլին Կարրիի հարցմունքին. էս նայում էի փողոցին:

Թէյ խմելիս Վիլլին լուռ էր մնացել: Նա շատ սակաւ էր ուտում, անդադար պտոյտ զալիս աթոռի վրայ և փողոցից եկած ամեն մի ձայնը փոխում էր նորա երեսի գոյնը:

Թէյից յետոյ ժորժը խնդրեց Վիլլիին, որ իրան տանէ հետը պարտիզի դրան մօտ:— Երևի այնտեղ լաւ է, որ դու այնքան ժամանակ այնտեղ մնացիր, անց ու դարձ անողներին նայելով: Վիլլին չէր համաձայնում, բայց զիջանելով նորա աղերսանքին, վեր առաւ, տարաւ:— Լաւ է, գնանք, երբ որ մայրիկը գնայ վերև հայրիկի մօտ, ասաց նա նրան: Բայց հայրը այն առաւօտ ուշ զարթեցաւ և մայրիկը երկար մնաց ներքին յարկումը: Վիլլիի համբերութիւնը հատնում էր. նա անդադար մօտենում էր պատուհանին, վարագոյրը յետ քաշում և նայում գէպի փողոցը: Ժորժն էլ փոքր կապիկի պէս մի եւ նոյնն էր կրկնում, չը հասկանալով եղբօր անհանգստութեան պատճառը: Ահա՛ վերջապէս հայրը զարթեցաւ,

և նորա զանգի ձայնը լսելով, մայրը իսկոյն վերև վազեց: Իսկ ժորժը և Վիլլին, որ անհամբերութեամբ սպասում էին այդ ըուպէին, դուրս թռան: Նոքա գնացին պարտիզի դրան մօտ նստոտեցան: Վիլլին նայում էր հեռու և կարծես մէկին սպասում էր: ժորժն էլ նայում էր նոյն կողմը. բայց ոչինչ բան չը կար: Փողոցը ձիւնով ծածկուած էր և ոչ ոք չէր երևում: Յանկարծ մի աղմուկ բարձրացաւ: Վիլլին ականջները սրեց, բայց նորից իւր տեղը նստեց, տեսնելով, որ աղմուկ բարձրացնողները մի խումբ երեխաներ էին, որոնք գնում էին սառուցի վրայ խաղալու: ժորժը սկսում էր մրսիլ: Նա կարծում էր դուրսը հետաքրքիր բաներ տեսնելու, բայց սխալուեցաւ: Ահա փողոցներ մաքրող Դիկը երևաց իւր սայլակով: Նա ամեն տեղ մաքրում էր ձիւնը, սայլակումն ածում և այդպէս առաջ գնում: Դիկին տեսնելով, ժորժը Ծննդեան պապին մտաբերեց և աւելի տխրեց: Յանկարծ Կարրին կանչեց նրանց՝ «Վիլլի, ժորժ, եկէք, մայրիկը կանչում է ձեզ»: ժորժը ուրախացաւ, թռաւ իւր տեղից, բայց զարմանալով նայեց Վիլլի անբաւականութեան վրայ:

— Վնաս չունի, ասաց Վիլլին. թէպէտ այժմ չերևաց նա, բայց այսօր անպատճառ կը գայ:

— Ո՞վ կը գայ, Վիլլի:

— Նա, Ծննդեան պապը:

— Պապը. բայց դու ի՞նչ գիտես, հարցրեց նա:

— Ես գիտեմ. այդ խորհուրդ է դեռ և գաղտնիք. տես ոչոքին չասես:

4.

Իարձեալ միջնեց, բայց ոչինչ փոփոխութիւն չը կայ այն փոքրիկ տանը. դարձեալ հիւրասենեակը մուլթն է: Վիլլին մի և նոյն անհանգստութեամբ, բայց աւելի ստէպ ստէպ մօտենում է պատուհանին, աւելի երկար մնալով այնտեղ. աչքը չէ կամենում հեռացնել փողոցից:

Աստուած իմ, այս ի՞նչ աղմուկ է փողոցում: Զիւնների ոտքի ձայն այս ժամանակ և այսպիսի խուլ փողոցում: Զայնը աւելի և աւելի մօտենում է և վերջապէս կանգնում է տան առաջ մի կառք:

— Էյ, պարոններ. այստեղ է արդեօք բնակվում Փիլիպոս Գարրիսը, գոչում էր մէկը:

Վիլլին խելագարի պէս դուրս թռաւ փողոցը: Նա պարզապէս իմացաւ, որ իւր հօրն էին հարցնում:

— Այս նա է, ձայն տուեց նա Կարրինն: Ես գիտէի, որ պիտի գար այսօր: Բայց թէ ո՞վ էր, Կարրին չէր հասկանում և զարմանալով նայելով Վիլլին՝ գնաց նորա յետևից:

Նա մի առողջակազմ տղամարդ էր, անմօրուք, շէկ բակենբարդներով, տաք հագնուած, ձայնը կոշտ:

— Ի՛հհ, Տօմ, շուտով իջիր այդ տեղից, ասաց նա հետը կառքում նստած 12 տարեկան երեխային:

Այս երեխան, որ երևի թէ Ծննդեան տօնի պապի որդին էր, հազած ունէր երկար շորեր: Վիլլին չէր կարծում, թէ պապը որդի ունէր, իսկ ժորժը զարմացած էր, տեսնելով պապին ոչ երկար ու ձիւնապատ հագուստով: Բայց երեխաները շուտով հանդարտուեցան: Ի՞նչ վնաս, որ նա անմօրուք է և առանց ձնոտ վերարկուի: Նա Տօմի հետ հանում էր կառքից անհամար կապոցներ և կողովներ: Վիլլին կարծում էր, թէ երազումն է և ճմռում էր իւր աչքերը: Աչքերը մէկ էլ որ բաց արեց պապին լաւ նայելու, — այլ ևս նա այնտեղ չէր: Բոլորը անհետացաւ՝ կառքն էլ, պապն

էլ, և երեխան էլ: Առաջներին դարսած էին անհամար կողովներ և կապոցներ: Ո՛չ, այս երազ չէր: Տեսան այնտեղ՝ և խորոված միս, և գինով լիքը շիշեր, և հնդկահաւ, և քաղցրաւենիք: — Ո՛հ, Կարրի, բացագանչեց Վիլլին, տես ինչպէս բարի է նա: Ոչինչ չէ մոռացել: Մինչև անգամ խաղալիք էլ կայ ժորժի համար:

Այս բոլորը շուտով վազեցրին երեխաները դէպի հօր սենեակը, որ նա էլ տեսնէ Ծննդեան պապի բերածները: Գարրիսը զուարճանալով նայում էր խնդացող երեխաներին, որոնք շուտ շուտ ցոյց էին տալիս բոլոր ընծաները: Վիլլին մանաւանդ բաղդաւոր էր համարում իրան, որ նորա գաղտնիքը չիմացուեցաւ: Բայց ահա հօր ձեռքը մի փողով լիքը նամակ ընկաւ հետևեալ հասցէով՝ «Պատասխան Վիլլիի նամակին Ծննդեան պապից»:

Գաղտնիքը բացուեց. պէտք էր բոլորը պատմել: Ամենքը լուեցին՝ լսելու Վիլլիի պատմութիւնը:

— Երեկ, սկսեց նա կարմրելով, երբ մայրիկին տեսայ արտասուած, հայրիկի համար գինի և խորոված միս առնելու փող տեսնելով պատճառով, ես վճուեցի արտասուած, ես մտածեցի, թէ նա ինչ գողտցիկ մեծ մեր հասցէն և նամակով ցոյց տալիս ինչ բնա-

1002
6489

կուժեան տեղը, խնդրեցի, խաղալիքների փոխանակ, այս տարի հայրիկի համար գինի և միս ուղարկէ: Յետոյ պատմեց, թէ որքան չարչարուեց նամակ շարադրելու վրայ, որ պարզ և մաքուր լինի, հետ կարգալու ծերունի պապի համար: Աերջն աւելացրեց, որ նամակը նա տուեց Լուիզային, փոստը բանձնելու համար: — Ուրեմն դորա համար էր, սիրելիս, որ դու այնպէս անհանգիստ էիր ամբողջ երեկոյ: Բու երևի կասկածում էիր, թէ կը կատարէ արդեօք պապը քո խնդիրը: — Ոչ, մայրիկ, ես հաւատացած էի, որ իմ խնդիրը նա կը կատարէ, որովհետև երեկ ես ամբողջ օր աղօթք էի անում: Բայց որովհետև բաւականին ուշ էր և հայրն էլ հոգնած, այդ պատճառով մայրը ուղարկեց երեխաներին քնելու, ասելով «գնացէք զաւակներս, աղօթք արէք այն բարի մարդու համար, որ մեզ այսօր ուրախացրեց»: Միայն Կարրին նկատեց, որ մայրը չէ հաւատում Վիլլիի արած պատմութեանը: Կարրին հասկացաւ, որ գաղտնիքը դեռ բոլորը չէ բացուել, թէ մայրը կարծում է, որ այս բաղաւորութիւնը բերել է ոչ թէ պապը, այլ մի բարի մարդ: Վիլլին ու ժօրժը չէին մտածում ոչ

ինչ. շուտով քնեցան, երազումը տեսնելով երկար վերարկուով պապին:

Բայց մայրը չէր հաւատում Վիլլիի պատմութեանը: Եւ մայրը չէր հաւատում Վիլլիի պատմութեանը: Եւ մայրը չէր հաւատում Վիլլիի պատմութեանը:

Մայրը գաղտնիքը պարզելու համար գիմեց կաթ ծախող Լուիզային. և ահա նորա պատմածը:

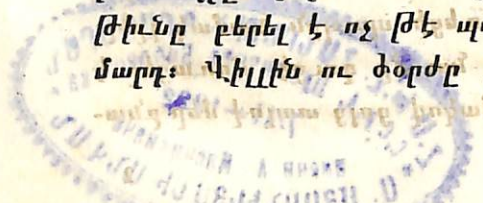
— Երեկ գործերս վերջացնելուց լետոյ, ես Վիլլիի խնդիրը կատարեցի, հասցնելով նամակը փոստը: Բայց նամակ ընդունող փոստայի կառավարչուհին նամակի հասցէն կարդալուց լետոյ, ժպտաց և հարցրեց ինձ՝ «Ո՞վ տուեց ձեզ այս նամակը և գիտէք, թէ ո՞ր պէտք է ուղղուի»:

— Ոչ, պատասխանեցի, ես կարդալ չը գիտեմ և ժամանակ էլ չունէի հարցնելու Վիլլիին այդ բանը:

— Ներեցէք ինձ, ասաց նա մի պարոնի, որ այնտեղ կանգնած էր, սպասելով ծրարը, երևի, ստանալու, այս տեսակ հասցէով նամակ ինձ չէ պատահել. ինչ խորհուրդ կը տաք:

Պարոնը վերցրեց նամակը և հասցէն կարդալիս նա էլ ժպտաց:

— Նամակը կնքած չէ, ուրեմն կարելի է կարդալ, ասելով, սկսեց կարդալ: Բայց նա այլ

ըցվոցո զմօսյիմ ձ մարայեա միջմտողմարա
-իյ միջէ միբղա ցսմիղա՛ չո մ զմօսյիմ չն
:ըցմտնդարտ միսայս միօտ ամամքամ՝Ս ևաոչ
դէ իոցիս սիլայիս քմտ զի չո ցսմիղա՛ քլա՛
մօսյիմ սիլայի՛, տմ՛ զոմմայիմցմ ևտոյադայս
ըցվոսյոցմ իոմաց զի զ՛ ևաոմայիմաց ամ : ցմտ
ցսմիղա՛ մ մասայիմայս տոս ազ քմ տոյմյաձի
ձմի ամ չո միլայս մօսյիմ զ՛ ևտոս աչիս
մամել-տոնոսյիմ զմայիմ (անի) զսմաձ
ձմի ամ զո քոցոյիցմ մ իոյմնքո ձմի զսմաձ
ըսմիղայիմ մամել-տոյաց այլոս քմ.տոս քոքիս
-մի

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՓԻՆԼԵԱՆՂԱԳԻՔ

Փինլեանդիայի բնութիւնը շատ տխուր պատ-
կեր է ներկայացնում: Նորա մերկ ապառաժ-
ները, անթիւ լճերը և երկարատե ցուրտ ձմե-
ռը բնակիչներին շատ նեղութիւններ են պատ-
ճառում: Այդ պատճառով աշխարհիս ամենա-
տխուր անկիւններից մէկն է այդ երկիրը: Բայց
սորա բնակիչներն այնքան են սիրում իրանց
հայրենիքը, որ երբէք նորան չեն փոխի ու-
րիշ աւելի երջանիկ երկրի հետ:

Մեծ աշխատանք է գործ դրած այդ ապա-
ռաժների վերայ տուն ու տեղ սարգելու և
լաւ ճանապարհներ բանալու. և երբ մարդ
մէկ բանի վերայ այդքան աշխատանք է թա-
փում, այնուհետև շատ թանգ է նորա համար
այն առարկան: Փինլեանդացիք շատ աշխա-

տասէր ժողովուրդ են և միմեանց հետ շատ
անվութեամբ և սիրով են վարվում: Հարուստ
մարդիկ ոգնում են փողով, զիտնականները՝
իրանց խորհուրդներով, որպէս զի ձեռք ձեռքի
տուած ժողովրդեան կեանքը բարելաւացնեն
և միջոց տան մարդկանց աղքատ բնութենից
աւելի օգուտ քաղելու:

Այստեղ մինչև անգամ երեսայք իրանց կա-
րողութեան չափ աշխատում են հասարակա-
կան օգտի համար մի բան գործելու:

Շատ բարեսիրտ է այս ազնիւ, բայց ըստ երե-
ութին տխուր ժողովուրդը: Ահա, օրինակի
համար, կը պատմենք այստեղ Մայիսեան տօն
կամ դաշնադրութիւն կոչուած բանը, որ հիմ-
նուել է 1870 թուի մայիսի 1-ին Փինլեան-
դիայի Հէլսինգֆորս գլխաւոր քաղաքում:

Այդ դաշնադրութեան նպատակն է անա-
սղանների պաշտպանելը և Փինլեանդացի երե-
խաների սէրը դէպի թոյլ արարածները այն
աստիճան զարգացաւ, որ 1875 թուի Մայիսի
1-ին մասնակցեցին այդ դաշնադրութեանը մօտ
20000 երեսայք: Այս դաշնադրութիւնը Մայի-
սեան է կոչվում, ոչ նորա համար միայն, որ
Մայիս ամսին է կազմուած, այլ և որովհետև
ամեն տարի գարնան սկզբումն է կատարում
մի առանձին տօնախմբութիւն, որ Մայիսն

սօ՛ւ է կոչվում: Այդ տօնի նպատակն է լիշեց-
 նել երեխանցը, թէ ինչու համար է կազմուած
 դաշնադրութիւնը և ինչ է ամեն անդամակ-
 ցողի պարտաւորութիւնը և այլն: Եւ այդ տօ-
 նին այնպէս ուրախ ժամանակ են անցկաց-
 նում երեխայք, որ շատ սակաւ է պատահում
 մի ուրիշ անգամ:

Գարունը այդ երկրի բնակիչների համար
 մեծ նշանակութիւն ունի: Երկարատե խիստ
 ձմերուան անցնելուց յետոյ, Մայիսին, կար-
 ծես, բնութիւնը և մարդիկ միասին սթափում
 են ձմերային քնից՝ աւելի ուրախ և զուար-
 ճութեամբ անցնելու կարճատե ամառը: Ու-
 ըրիչ երկիրներում ամենաքաղցր ժամանակը
 գարունն և աշունն է համարվում: Ամառը
 շոգ է, իսկ ձմեռը ցուրտ: Գարունը ուրա-
 խալի է թւում մարդուս, որովհետեւ օրէցօր
 ազատուծ է նորան ձմերային ծանր կապանք-
 ներից և ոչ լանկարծակի, այլ հետզհետէ բե-
 ընելով ուրախութիւններ, որպէս զի մարդ կա-
 ըողանայ երկար զուարճանալ ամեն մէկով:
 Աշունը ևս ունի իւր գեղեցկութիւնը: Ծոզը
 մեղմանում է և օդը այնպէս զովանում, որ
 մարդ, ամառային տօթերից ազատուելով,
 զուարթանում է:

Փինլեանդիայում համարեա թէ չէ լինում
 գարուն և աշուն: Ամառը արագութեամբ
 հետևում է ձմեռին և մի քանի օր առաջ
 ձիւնով և սառուցով ծածկուած տեղերը զար-
 դարվում են կանաչ խոտով և ծառերով: Փոքր
 ինչ առաջ ամեն տեղ թաղաւորում էր մե-
 ռելային լուութիւն, իսկ այժմ անտառի մի-
 ջից գալիս են թռչունների ուրախ ձայները.
 երևում են սարեկներ և գարնան միւս հիւ-
 ըերը: Եւ ոչ մի տեղ այնպէս ուրախ չեն ըն-
 դունում այդ փոքրիկ թռչուններին, ինչպէս
 Փինլեանդիայում, որովհետեւ դոքա իրանց եր-
 գերով և շարժմունքներով կենդանացնում են
 այս ամալի երկիրը և մոռացնել են տալիս
 անտանելի ձմեռը, որ մարդկանց այնքան նե-
 դութիւն ու զրկանք է պատճառել:

Եւ այդ պատճառով այս բոլոր երեխանց սի-
 րելի թռչնիկները պաշտպանութիւն են զտել
 նոյն իսկ նոցա կողմից: Թռչունները համար-
 եա թէ ոյժ չունեն իրանց բազմաթիւ թշնա-
 միների հետ պատերազմելու. այն ինչ՝ նոքա
 այնքան զուարճութիւն և օգուտներ են բե-
 ըում մարդկանց, որ վաղուց հարկաւոր էր
 նոցա պաշտպան հանդիսանալ: Այդ իսկ պար-
 տականութիւնն են յանձն առել Փինլեան-
 դացի երեխայքը, Մալիսեան Դաշնադրութիւնը

կազմելով: Այդ դաշնագրութեան մասնակցող երեսայք պէտք է ստորագրեն հետեւեալ կանոնները՝

«Մենք, ներքոյ ստորագրեալներս խոստանում ենք և մեր ստորագրութեամբ պարտաւորվում բարեխղճութեամբ կատարելու և երբէք չը մոռանալու հետեւեալ կանոնները՝

- 1) Խոստանում ենք ոչ մի անասունի հետ վատ չը վարուել և ի զուր չը չարչարել նոցա:
- 2) Ագռաւից և կաջաղակից փոքր թռչունների և նոցա ձագերի համար հոգալ և պաշտպանել նոցա:
- 3) Չը քանդել նոցա բուները, ձեռք չը տալ ձուաներին և ոչ մի կերպով չը նեղացնել նոցա:
- 4) Չը սպանել և չը վիրաւորել նոցա ոչ քարով, ոչ հրացանով և ոչ նետով:
- 5) Չը բռնել և չը փակել վանդակի մէջ ոչ մի թռչուն, բացի դեղձանիկը, որ այստեղ փակուած տեղ ծնուելով, չէ զգում ազատութեան կարեւորութիւնը և մեր կլիմայում վանդակի մէջ միայն կարող է ապրել:
- 6) Բռնուած թռչուններին ազատութիւն տալ, եթէ միայն այդ մեղանից լինի կախուած:
- 7) Մենք խոստանում ենք համոզելու և ուրիշներին՝ թողլ արարածների հետ անզուխ չը վարուելու և այդ բանի համար չը խնայել

մեր ջանքը, որովհետեւ սէրը և համբերութիւնը միայն կարող են զսպել քարասիրտ մարդուն էլ:

Այս բոլորը մենք խոստանում ենք դէպի Աստուած և Նորա ստեղծած արարածները ունեցած սիրու համար և ի նշան շնորհակալութեան այն բոլոր ուրախութիւնների համար, որ Նա ուզարկում է մեզ ևս առաւել մեր հոգին զուարճացնող թռչունների երգերի համար: Դաշնագրութեան իւրաքանչիւր նոր անդամակցին մի տեսակ նշան են տալիս, այն է կարմիր թղթի վերայ ճիծեռնակ նկարած. M. V. տառերով (Mai-Verein) և այդ նշանը սովորաբար գլխարկի վերայ են կայցնում: Ամեն տարի դաշնագրութեան անդամները իրանց միջից ընտրում են մէկ գլխաւոր՝ թագաւոր կամ թագուհի, որ մի տարուայ ընթացքումը պէտք է խստութեամբ հսկէ իւր ընկերների վերայ և սոքա պարտական են հնազանդուիլ նորա բոլոր հրամաններին: Եթէ մէկը չը լսէ թագաւորին և դաշնագրութեան մէջ մտնելիս իւր տուած խոստումները չը կատարէ, այն ժամանակ այդպիսի ուխտազանցի անունը մի առանձին թերթի վերայ են գրում և արտաքսում դաշնագրութենից, եթէ չի խոստանալ ուղղուիլ, ճիշդ պահպանելով այնուհետեւ բոլոր

իւր տուած խոստումները: Դաշնագրութեան հաւատարիմ և բարի անդամները պէտք է միմեանց հետ քոյր և եղբօր պէս վարուեն, հաշտ և խաղաղ: Միմեանց հետ պատահելիս նոքա երկու մատը պիտի իրանց ճակատին կպցնեն այնպէս, ինչպէս անուամ են զինուորականները իրանց մեծաւորին պատահելիս և իրանց ազգանունը ստորագրելիս իրաւունք ունին ակեւացնել Մ. Վ. տառերը:

Ամեն տարի Հէլսինգֆորսում Մայիսի 1-ին մի մի գրքոյկ է հրատարակվում և բաժանվում դաշնագրութեան անդամներին: Այդ գրքուկի մէջ գրվում են դաշնագրութեան վերաբերեալ բոլոր գործերը, թէ անդամների թիւը և այլն. և մէջը տպվում են պատկերազարդ յօդուածներ կենդանիների կեանքից և ուրիշ բաներ: Առաջին իսկ Մայիսեան գրքուկի մէջ տպուած էր պրոֆեսօր Տօպելիոսի յօդուածը, որ Մայիսեան Դաշնագրութեան հիմնարկողներից մէկն էր: Դա դաշնագրութեան հաստատուած ժամանակն էլ օգնում էր նորան ամեն կերպով:

Ահա քաղուածք այդ յօդուածից Մայիսեան դաշնագրութեան մասին:

«Թէ ինչ է պահանջում մեր դաշնագրութիւնը, այդ երևում է այն խոստումներից, որ իւրա-

քանչիւր նոր անդամ տալիս է դաշնագրութեանը նորան անդամ գրուելիս: Աստուած սիրութիւնը և նորա դէպի մեզ ունեցած գթութիւնը պարտաւորում է մեզ սիրել և կարեկից լինել մեզ հետ միասին ստեղծուածներին:

Բայց թէ ինչո՞ւ է այս Դաշնագրութիւնը նպատակ դրել գլխաւորապէս փոքրիկ թուջուններին պաշտպանելու: Որովհետև նոքա թոյլ են և անօգնական և միևնոյն ժամանակ օգտակար և մարդուս զուարճացնող: Որովհետև նոքա մեզ սովորացնում են սիրել բնութիւնը, շնորհակալ լինիլ Սրբարչից և բարի լինիլ դէպի բոլոր արարածները: Եթէ մենք բարի ենք և կարեկից դէպի մէկը, ուրեմն չենք կարող միևնոյն ժամանակ անգութ լինիլ դէպի միւսը: Միևնոյն մարդը չի կարող բարի և չար լինիլ: Ով սիրում է արգարութիւնը և ճշմարտութիւնը, նա երբէք չի չարչարիլ ոչ մի կենդանուն: Շատերը առաջ չարչարել են միայն կենդանիներին և յետոյ այդ բանին սովորելով, և մարդկանց հետ վատ են վարուել: Մենք հաստատապէս կամենում ենք բարի լինիլ և ոչ ոքին չը ցանկանալ վատութիւն: Բարի լինելուն սովորելու համար մենք պէտք է պատերազմենք ամեն տեսակ չարութեան

հետ: Եթէ մէկը քեզ վրայ ծաղրէր, տեսնելով մանր թուչուններին ցոյց տուած հոգացողութեանդ և պաշտպանութեանդ համար, դու հարցրու նորան՝ մի՞ թէ անագնավութիւն չէ քեզ համար անպաշտպան արարածներին վնաս տայլը: Բայց ես այսպէս եմ կարծում, որ պաշտպանել թոյլին և անգորին՝ լաւ է իսկ անտարբեր մնալ, երբ կարող ենք օգնել՝ վատ է: Թոյլին նորա թշնամիներից պաշտպանելու համար աւելի խելք ու քաջութիւն է հարկաւոր, քան թէ այդ թշնամիների կողմը բռնելու և նրանց հետ միասին թոյլերին ճնշելու: Ոչ, ձեզանից ոչ ոք չի ցանկանալ փոքրօգի և երկչոտ կոչուել: Մեր որդիքը՝ թէ տղայ և թէ աղջիկ, քաջ են և համարձակ և այդ կ'ապացուցանեն նոքա՝ պաշտպանելով թոյլ թուչնակներին: Նոցա չէ թոյլ տուած կոտորել թէ թոյլ կենդանի արարածներին և թէ փչացնել քնքոյշ բոյսերը: Նոքա չեն չարչարիլ և չեն սպանիլ մինչև անգամ մեր ուտելու թուչուններին: Որսի կամ ձկնորսութեան գնալու ժամանակ, նոքա պէտք է լաւ չիշեն իրանց խոստումների յօդուածը և իրանց որսին չը տան աւելորդ չարչարանք: Մինչև անգամ թուչնիկներին վնասող գիշատիչ թուչունների հետ մարտնչելիս նոքա չը պէտք է մոռանան, որ

թշնամու հետ անգամ խոստութեամբ վարուելը ոչնչով չի կարելի արդարացնել: Եւ որ ինչ որ միաշնորհութենից կամենայ հեռանալ, նա պէտք է այդ նշանակէր առանձին այդ բանի համար կազմած մատեանումը և գրէ իւր հեռանալու պատճառները: Ոչ ոքին արգելուած չէ դաշնադրութենից հեռանալը: Բարի գործելը յօժար կամ քով պիտի լինի և ոչ ստիպմամբ: Ոչ ոքին ստիպել չի կարելի և եթէ դաշնադրութեան մասնակցող անդամը յոյս չունի իւր տուած խոստումնքները կատարելու, աւելի լաւ է, որ նա չը տայ այդ խոստումնքը և դորա համար ոչոք իրաւունք չի ունենալ նորան յանդիմանելու:»

Չը նայելով, որ այսպիսի ճշգրութիւն է պահանջվում, դաշնադրութենից հեռացողների թիւը օրէ ցօր նուազում է: Առաջին տարուան մէջ դուրս գնացին 44, երկրորդում՝ 35, երրորդում միայն 5 հոգի: Իսկ նոր անդամների թիւը բազմանում է մեծ արագութեամբ: Դաշնադրութիւնը գտնում է համակրողներ և հասակաւորներից և ամեն տարի Մայիսեան տօնը ոչ թէ միայն մանկական է լինում, այլ ընդհանուր ազգային տօնախմբութիւն: Ամեն տարի Մայիսի 1 մօտենալիս, երբեմն փոքր առաջ և երբեմն փոքր ուշ, այն ժամանակ,

երբ թուշուները գալիս են այստեղ, հաւաք-
վում են երեխայք իրանց համար գլխաւորի
ընտրելու համար: Թագաւորը (տղաների) և թա-
գուհին (աղջիկների) ընտրում են մէկ քանի ան-
դամներ, նոցա խորհրդով և մասնակցութեամբ
դաշնադրութեան գործերը քննելու համար:
Նոքա միասին դատում են դաշնադրութեան
օրինազանցներին. ընդունում են նոր անդամ-
ներ, որոշում են իրանց անելիքը հասարա-
կաց օգտի համար, վերջապէս խորհրդակցում
են տօնախմբութեան համար պատրաստուելու:
Տօնախմբութեանը մասնակցում են համա-
րեա թէ բոլոր բնակիչները: Տօնից մի քանի օր
առաջ ունեւոր մարդիկ նուիրում են գումար-
ներ տօնի համար: Այդ փողերով պատրաստում
են ուտելիքներ և ըմպելիքներ և կազմում
այլ և այլ զուարճութիւններ: Տօնախմբութեան
հրապարակի վերայ շինում են փոքրիկ խա-
նութներ, մարմնամարզութեան մեքենաներ:
Երաժշտական խումբը այդ օրը սովորաբար
չի է ածում: Մեծը և փոքրը, աղքատը և
հարուստը, բոլորը միատեսակ մասնակցում են
մանկական այդ խնճոյքին: ման այսպէս ինչ
Նշանակած օրը և ժամին բոլոր երեխայք
ամեն մէկը իրանց յատկացրած զանազան
նշաններով, այն է դաշնադրութեան անդամ-

ները՝ այլ և թագաւորն ու միւսները՝ այլ
նշաններով հաւաքվում են մէկ տեղ և կարգով
գնում տօնախմբութեան համար նշանակած
հրապարակը, անտառում կամ դաշտում: Երե-
խանց յետեից գնում են դաշնադրութեան
հասակաւոր անդամները, վարժապետները,
վարժուհիները և միւսները:

Այս տեղ առաջ աղօթում են երգելով և
յետոյ հասակաւորներից մէկը կանգնում է մի
բարձր տեղ և կարճառօտ ճառ է կարդում
դաշնադրութեամբ գործերին վերաբերեալ: Յե-
տոյ սկսվում է խնճոյքը: Մի քանի երեխայք
ընտրվում են կարգ և կանոն պահպանելու
մեծերի օգնութեամբ: Մինչև երեկոյ պարում
են, երգում և խաղում: Երեխայք վազելով
բռնում են միմեանց, բարձրանում են այնտեղ
շինուած ձողերի վերայ, հրացաններ են ար-
ձակում նշան դրուած տեղը: Աւելի յաջողակ-
ները ընծաներ են ստանում, իսկ միւսները
իրանց քաջութեան և ճարպիկութեան համար՝
գովեստներ: Մայիսեան դաշնադրութիւնը ցան-
կանում է, որ նորա անդամները քաջ և ուժեղ
երեխայք լինին, որովհետև եթէ մարդս ոչժ
չունի իրան պաշտպանելու ինչպէս կարող
է նա պաշտպանել ուրիշին: Ընծաներ տալիս
են դաշնադրութեան նուիրուած զանազան

իրեղէններից: Մի առանձին կազմած խորհուրդը որոշում է թէ ումը պէտք է տալ ընծաներ, մարմնամագութեան մէջ աւելի ճարպիկներին: Յաղթանակ ստացողների անունները յայտնում են բարձր տեղից, նուագարանների ներդաշնակութեամբ:

Տօնախմբութեան վերջին, բոլոր գիւղերից նոր անդամների ցուցակներ են ուղարկում Հէլսինգֆորս, Մայիսեան գրքուկի մէջ տպելու համար: Այդ նորա համար են անում, որ ամենքն իմանան թէ որքան անդամ կայ և որտեղ են բնակվում նոքա, որ հարկաւոր եղած ժամանակը կարողանան միմեանց գտնել և միասին կարգադրեն աւելի դժուար գործերը:

Այնուհետև լոյս է տեսնում Մայիսեան գրքուկը, պարունակելով իւր մէջ անդամների ցուցակը, տօնախմբութեան նկարագրութիւնը, յօդուածներ, ոտանաւորներ և պատկերներ: Բոլոր յօդուածների առարկան է՝ կենդանիքը, բնութիւնը և այլն:

0005583
0005584
0005585
0005586
0005587

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0005583

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0005584

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0005585

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0005586

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0005587

1182
1183
1184
1185
1186

2013

